

Време за кафе.

Вари го един послушник в малка чайна кухня на последния етаж на учудващо високата сграда, откъдето манастирската градина, която напомня на геометрически абстрактна тапицерна, се вижда като от самолет. Тридесетгодишното му лице, оброчено с къса черна брада, излъчва дълбока смиреност и съсредоточеност, сякаш извършва най-важната работа на света. От другите научих, че има две висши образования и че бил постигнал успех в своя град, но сега е тук, без някой да знае истинската причина. Крайно неприлично е да се пита някой за неговото минало, ако той сам не поведе разговор за това. То е изтрито.

Когато кафето беше сервирано, машинално посегнах за цигарите и запалката, които бяха в джоба ми, но бързо ги върнах обратно. Малко е да се каже, че в Хилендар е забранено пушенето – то е грях. Когато през шестнайсети век тютюнът дошъл от Америка в Европа, манастирът бил просъществувал повече от три века. Оттогава упойният сивосинкав дим от запаления тютюн се счита от монасите не просто за обикновен порок, а за дъх на Сатаната. Значи, когато ми се пуши, излизам през сводестата манастирска порта извън зидовете и, сядайки на ниската каменна ограда, паля цигара с аргатите – братя по зависимост. А непрекъснато ми се пуши. “Това вероятно е единствената сериозна работа, която извършвам всекидневно от шестнайсетата си година, без да пропусна нито един ден!” – беше ми казал Данило Киш. Това сигурно се забелязва по нервността на движението ми, когато съм лишен от пушене, което не убегна на послушника, чийто поглед иззад очилата с голям диоптър

ме обхвана със съжаление и необикновено съчувствие, сякаш видя някой завладян от нечестивия.

– Братко, май ти се пуши... – попита, докато ми поднасяше кафето. – Ако не можеш да се въздържиш, ще ти сервирам на балкона.

Излязох на тясна, покрита със свод тераса и през процепите между прогнилите дъски под краката си видях бездна. Пушех, дълбоко поемайки дима, който отлиташе към черната стена на гората извън манастирските зидове – така всичко беше наред – докато послушникът остана да стои, облегнат на касата на вратата. Сякаш се молеше в себе си Господ да ме избави от проклетата зависимост на моя порок. Мълчахме, слушайки роящите щурци, изкарани от жегата на летния предобед.

- От колко време си послушник?

- От две години.

- Какво правиш през това време?

- Всичко, каквото ми се каже.

- Не е ли това много време, братко? Защо не те приемат за монах?

- Това не зависи от другите.

- Ами от кого?

- От самия мен. Когато узрея...

- Нима вече не си?

- Не съм.

- Защо?

- Не съм уредил сметките със себе си.

- Нима не си се отрекъл вече от света?

- Отрекъл съм се, но трябва да бъде съвсем сигурен в това.

- Какво още те измъчва, братко?

- Понякога, например, сънувам, че играя преферанс – каза, гледайки върховете на гумените си галоши, - контра, реконтра! Не може един монах да иска да играе на карти. А понякога сънувам жени...

- И какво правиш, когато пожелаеш нещо грешно?

- Изповядвам се на своя духовник. Всеки послушник има духовен отец, на когото всеки ден се изповядва какво го измъчва. Духовникът, който най-добре познава душата му, решава един ден дали е зрял да стане монах и наистина да се отрече от света.

Пушех цигара след цигара, за да се възползвам от привилегията, която ми беше дал послушникът, размишлявайки кой би могъл да ми бъде духовен отец, колко грешен, сложен и опитен, за да схване онова, което бих му изповядал. Как да се изповядат пред някого всички предателства, съмнения, малодушие и кражби, които някой е извършил в самотната си алхимична работилница на човек на изкуството? Болезнения ламтеж за слава и суетно признание, всички хитрини и малки стратегии на щеславието... Как да обясниш безнадеждността на някоя нюйоркиска привечер или страстта на антверпенското пристанище, на някой, който не е бил там? Кой всъщност, би могъл да ми бъде духовник? Всички, които са били пример за мен, на които съм се възхищавал и на които съм подражавал, отдавна не са сред живите. Някои от тях дори са погребани преди няколко века. А, може би, това изобщо не би трябвало да бъде някой класик или известно име, може би за тази роля най-подходящ ще бъде някой от старите устни творци, които доброволно се отричат от славата и пръскат божествения си дар без да му мислят, там, където попаднат на нас, малобройните поклонници и случайни слушатели. Но този вид гуру има една подчертано

лоша особеност – обикновено това са хора, които водят монолог, и не са никакви слушатели.

Обясних на послушника своето съмнение.

- Ти, братко, не се изповядваш на този човек, а на Бог чрез него. Той може да бъде всеки, който с вяра е заслужил да му се изповядаш. А сега ме извини, трябва да помогна в кухнята...

Малко по-късно, на верандата, на която като подслушвач се промъкваше сумракът, изпълнен с летен копнеж, до мен се приближи снажен тридесет и петгодишен монах. Това е мигът, в който на гръцките плажове угасва още един похарчен ден, усмиряват се вълните, а приливът пълзи чак до пръстите на краката на замаяните курортисти. Този калугер, родом от Херцеговина, някога бил шампион по бойни изкуства. Вместо с черен пояс, сега през расото е опасан с широк войнишки колан, какъвто носят всички хилендарски монаси, като Божии воители. На босите си крака, чиито пръсти напомнят на каменните аполонови пръсти от скулптурата от Делфи, той носи апостолски сандали от груба кожа. (Когато един многообещаващ посетител на Хилендар попитал манастирския обущар може ли да му направи истински апостолски сандали, той отговорил, че не може – истински апостолски сандали носили само апостолите!). Дългата му тъмнокестенява коса е вързана на опашка, а аскетичното му скулесто лице, е получило загар от работата на полето. Бил се върнал в Хилендар, след като известно време прекарал на херцеговския фронт, обхождайки рововете, четейки молитви над загиналите, давайки последно причастие на онези, които умирали.

Разговаряме полугласно, а до нас сякаш достига скърцането на пясъка под боси женски крака от отдалечените плажове, от които той завинаги се е отрекъл...

- Когато ме обземат грешни мисли – казва, – а аз съм жив човек, братко, от кръв и плът, казвам си молитва към Исус Христос. Защото, както казва свети Йоан Лествичник, непрестанното споменаване на Исус и мисълта за него нека се слоят с твоето дишане. Без тези свещени думи, братко, поклоните просто ще бъдат изпълнение на гимнастически упражнения!

Светогорските монаси, пустинници и отшелници, точно както и преди много векове, и днес прилагат правилото на Исусовата молитва по следния начин: монахът “изпълнява” трийсет и три пъти броеницата, която пък има сто зърна; значи изрича три хиляди и триста пъти молитвата. Броят на зърната в броеницата, както и броят на пълните кръгове на цялостната броеница с изричане на Исусовата молитва, за всеки поотделно се определят от неговия духовен Старец. При броениците със сто зърна монашеското правило се изпълнява по следния начин: за първите два-сет и пет зърна се прави поклон до земята за всяко зърно поотделно, когато се изрече Исусовата молитва; за вторите два-сет и пет зърна се прави малък поклон (дълбок поклон с докосване на пода пред себе си с пръсти) за всяко зърно поотделно, когато се изрече молитвата. За третите двадесет и пет зърна Исусовата молитва се изговаря на глас, но без кръстене. За последните два-сет и пет зърна тази молитва е наум, значи, изричаш я в себе си, също без кръстене. След това целият кръг се повтаря по същия начин, и то трийсет и три пъти.

“Тези свещени думи изпълват пространството и времето... – пише един теолог. – Те не само че създават молитвена аура, а и надделяват над страха от съществуването. В тази молитва се съдържа целият човек, защото тя единствена има видим и невидим смисъл, магнетично и мистично

свойство. Защото, когато се потиска Словото, започва неизвестност, а когато то бъде забравено, започва насилието. Ако не притежава божествено въздействие, Словото не създава любов, а болест. Когато то се изгуби, няма плодове на ума, тъй като тогава Словото се сменя от смъртта.” “Както смъртта на душата е истинската или главната смърт, така нейният живот е истинският живот.” (Св. Григорий Палама) “Спасението от непознатото, от окончателното, от самолюбивото, спасението от смъртта и от лекомисленото любопитство, от пускането на свобода на Княза на тъмнината, от допустимото, възможното и позволеното, се съдържа само в Словото. Затова то е нашата точка на равновесие, защото чрез него се оповестяваме (първия плач), чрез него продължаваме съществуването си (отгатването тайните на живота) и си отиваме (ставаме Слово). Това е и причината аурата на молитвения език да ни съхрани в тайната на времето.”

Интересно, на съвсем друг край на планетата, в Ню Йорк, Джером Дейвид Селинджър, американският писател, който с книгите си през шейсетте години чувствително оформи моето поколение, в романа си “Френи и Зуи” описва какво се случва с младата му героиня. Френи, два̀сетгодишна нюйоркчанка, намира една книжка от непознат руснак от деветнайсети век, която се казва “Пътят на един поклонник”. Това е разказ за трийсетгодишен селянин, който търси отговор на въпроса защо трябва да се моли непрекъснато, както пише в Светото писание. Той отива при Стареца, който го учи на Исусовата молитва по древната книга “Филокалия”. Френи, която всъщност е еврейка, обяснява на приятеля си Лейн Исусовата молитва:

“Във всеки случай, Старецът разказва на поклонника, че ако думите на тази молитва се изричат и повтарят непрекъснато – в началото е позволено само мърдане на уст-

ните – молитвата ще продължи да напредва от само себе си. Не след дълго нещо става. Не знам какво, но нещо се случва и думите се сливат с ударите на сърцето на онзи, който ги изговаря, след което той се моли без прекъсване. А това има огромно мистично влияние върху целия начин на мислене на човек. Това се прави, за да се постигне прочистване на цялостния начин на мислене и да се постигне съвсем ново разбиране на всичко. Но работата е в това, най-хубавото от всичко е, че като започнеш да се молиш, не трябва дори да вярваш в това, което правиш. Искам да кажа, дори ако се молиш, не е нужно да вярваш в онова, което правиш. Искам да кажа, дори и да си страшно заблуден в цялата тази работа, всичко си е ОК. В смисъл, на никого и на нищо не вредиш. С други думи, никой не иска от теб да вярваш в каквото и да било, когато за пръв път започнеш с молитвата. Старецът казва, че дори не трябва да мислиш за онова, което изговаряш. В началото единствено важно е количеството. След това, по-късно, то от само себе си преминава в качество. Чрез собствената си сила или нещо подобно. Той казва, че всяко споменаване на Божието име – което и да е от имената – има някаква особена, присъща за него сила, която започва да действа, когато човек започне да изговаря това име... Всъщност, това има абсолютен смисъл, защото последователите на будистката секта Нембуцу непрекъснато повтарят думите ‘Нама амида буцу’, което означава ‘Слава на Бога’ и става същото нещо... Абсолютно същото...”

Същата нощ се присъединявам към младия монах в молитвата... Изведнъж, това е някакъв напълно различен човек. Атлетичното му тяло пада ничком върху каменните плочи на църквата, гъвкаво и без каквото и да е видимо усилие, но когато стои, той сякаш се превръща в някой от ‘столпниците’ от фреските, които с дни, месеци и години

престоявали върху капитела на някоя колона или върху усамотена скала, молейки се непрестанно. Казват, че върху теметата им птиците свивали гнезда, толкова били неподвижни.

Опитвам се за известно време да стоя като него, но това не ми се удава, защото като че ли неговата стойка не зависи само от положението, което е заело тялото му, а от нещо недостижимо, което никога няма да узная. Той стои. Съществува. Само едва видимо се мърдат пръстите на дясната му ръка, докато отброява на броеницата повтарянето на молитвата.

1. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 2. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 3. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 4. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 5. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 6. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 7. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 8. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 9. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 10. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 11. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 12. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 13. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 14. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 15. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 16. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 17. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 18. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 19. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 20. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 21. Госпо-

ди Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 22. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 23. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 24. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 25. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 26. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 27. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 28. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 29. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 30. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 31. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 32. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго. 33. Господи Исусе Христе Боже мой помилуй мене грешнаго.

А може би трябва да се пише точно както калугерите се молят – всеки ден или нощ не повече от тридесет и три реда – тридесет и три черни зърна от броеница. Какво е, всъщност, писането, ако не молитва за любов? Внасяне ред в хаоса, който ни обкръжава? Да се пише, както калугерите се изповядват на духовния си отец, без остатък, без скриване на идейни тъмни тайни, чувства или зли помисли. Накрая, да се пише без никаква друга цел, освен истината, която, може би, носи спасение, без мисъл, че това ще се отпечата някога, без каквото и да било желание за издател, който и да било, и без пресмятане на успех или неуспех; в края на краищата – без подписване на този ръкопис, точно както най-големите иконописци не се подписвали под своите произведения.

С хиляди напечатани страници зад себе си, тук, в Хилендар, сричам ли сричам първите букви като остарял безкнижник.